

rint foris testamentum, tam qui chartulas libertatis extendierint, quam qui non habuerint, defensante sancto Martino, in libertate permaneant. Et quicunque per chartulas manus nostræ subscriptione firmatas dedimus, omnino valere præcepimus. Si quis autem contra hoc testamentum nostrum venire voluerit, aut aliud quam quod deliberatione nostra ista geritur, ire tentaverit, et hic et in æternum per virtutes sancti et beati domni Martini sit excommunicatus et anathematizatus, et veniat ei illa maledictio, quam psalmus cVIII continet in Judam Scariothis. Si quæ litteraturæ aut caraxaturæ inventæ fuerint, nos eas fecimus, dum testamentum nostrum sæpius relegimus, idque emendare decrevimus.

A **AREDIUS**, in Christi nomine peccator presbyter, testamentum nostrum scripsi, relegi, et subnotavi, die et anno quo supra. **PELAGIA** testamentum nostrum relegi et subscripsi die et anno quo supra. **ALSTIUTUS**, rogante domno meo Aredio, et Pelagia, testamentum nostrum ab ipsis factum subscripsi. **1315 CALPURNUS**, rogante domno meo Aredio et Pelagia Testamentum hoc subscripsi, die et anno quo supra. **LEO** rogatus a domno Aredio et Pelagia Testamentum hoc confirmavi, die et anno quo supra. **NECTARIUS 1316** hoc Testamentum confirmavi, rogante domno Aredio et Pelagia.

Sign. † Aidelfi subdiacono.

B Sign. † Nectari testis.

APPENDIX AD OPERA SANCTI GREGORII TURONENSIS,

COMPLECTENS ANTIQUA MONUMENTA QUÆ AB EO LAUDANTUR,
AUT EJUS OPERA ILLUSTRANT*.

**CARMEN SANCTI DAMASI PAPÆ DE SANCTIS MARTYRIBUS
CHRYSANTHO ET DARIA ^a.**

(Ex Sarazano.)

His votis paribus tumulum duo nomina servant,
Chrysanthi, Dariæ, nunc venerandus honor.
Efferat quem rabies, neglecto jure sepulcri,
Sanctorum tumulos præda furentis erat.
Pauperis ex censu melius nunc ista resurgunt,
Divite sed voto plus placitura Deo.
Plange tuum gens sæva nefas, periere furores,
Crevit in his templis per tua danina decus.

INSCRIPTIO IN ABSIDA SANCTI PANCRATHII ^b.

(Ex Anal. Mabillon, tom. IV.)

OB. INSIGNE. MERITUM. ET SINGULARE. BEATI. PANCRATHII MARTYRIS. BENEFICIUM. BASILICAM. VETUSTATE. CONFECTAM. IEXTRA. CORPUS. MARTYRIS. ENGLECTI. ANTIQUITATIS ^c EXSTRUCTAM. HONORIUS. EPISCOPUS. DEI. FAMULUS. ABRASA. VETUSTATIS. MOLE. RUINAQUE. MINANTE. A FUNDAMENTIS. NOVITER. PLEBI. DEI. CONSTRUXIT. ET. CORPUS. MARTYRIS. QUOD. RX. OBLIQUO. AULE. JACEBAT. ALTARI. INSIGNIBUS. ORNATO. METALLIS. LOCO. PROPRIO. COLLOCAVIT.

TESTAMENTUM PERPETUI TURONENSIS EPISCOPI ^d.

(Ex Spicil. Acheri, t. V.)

1317 In nomine Jesu Christi, Amen. Ego Perpetuus peccator, Turonicæ Ecclesiæ sacerdos, abire nolui sine testamento, ne fraudentur pauperes iis quæ superna gratia mihi non merito liberaliter et amanter contulit; et ne, quod absit, transeant ad alios quam ad Ecclesiam sacerdotis bona.

Fresbyteris, diaconibus et clericis Ecclesiæ meæ

pacem Domini Jesu Christi do, lego. Amen. Confirma hoc, Domine, quod operatus es in nobis; ne sciant schismata; stabiles in fide permaneant; quicunque regulam Evangelii fuerit secutus, sit benedictus omni benedictione spiritali in supernis per Christum Jesum, amen. Et Dominus Jesus occidat impium vento oris sui, amen, amen. Pax Ecclesiæ, pax populo, in urbe, in agro, a Deo et Patre Domini Jesu Christi, amen. Veni, Domine, et noli sustinere, amen. Vobis itaque presbyteris, diaconibus et clericis Ecclesiæ meæ, cum consilio Agilonis comitis, sepeliendum cadaver mortis hujus ubicunque elegeritis, permitto; scio quod Redemptor meus non moritur, et in carne videbo Liberatorem meum, amen. Tamen si indigno mihi feceritis misericordiam, quam supplex postulo, optarem ad domni Martini pedes in diem quiescere judicij: videritis, judicabitis, eligetis; volo, statuo. Ratum jubeo quod vobis dominis et fratribus meis placuerit.

In primis itaque ego Perpetuus, volo liberos esse liberasque homines et feminas quotquot habeo in villa Saponaria, quos emi de mea pecunia, ut et pueros quos in die discessus mei non manumisero in Ecclesia; ita tamen ut libere serviant, quandiu **D** vixerint **1318** Ecclesiæ meæ, sed absque servitute ad hæredes transmissibili et glebatica. Do etiam Ecclesiæ meæ agrum, quem Aligarius mihi vendidit in dicta villa Saponaria, cum stagno. Item molendina supra Carum prope dictam villam; nec non pecuaria, et prata ipsi Ecclesiæ meæ do, lego. Villam de Bertiniaco cum silva et omni redditu, ea conditione, qua mihi a Daniele diacono vendita est, Ecclesiæ meæ pariter do, lego; ita tamen ut de eorum proventibus oleum paretur pro domni Martini sepulcro indeficiente illustrando: quod si fuerit neglectum, et voluntas mea, quod non spero,

^c Forsan, *Antiquitas*.

^d Vide lib. x Hist. Franc. cap. 31, in fine num. 6, col. 567. Ed.

^a Vid. lib. 1 de Gloria martyrum c. 38, in fine. Edit.
^b Vide lib. 1 de Gloria martyrum, cap. 39, not. A col. 749. Ed.

* Hanc appendicem ex integro recudere non sumus veriti, etsi nonnulla in aliis Patrologiæ locis edita jam vel edenda contineat. Lectori enim gratis-

simum fore duximus, si uno tenore suo oculos haberet Gregorii opera necessariumque eorum supplementum. Edit.

cassa, dicta villa de Bertiniaco cum adjunctis, hæredibus meis mox nominandis cedat, volo, statuo, jubeo. Quidquid et quoquo in loco, et a quocunque persona fuerit mihi debitum, quo die abscessero, debitoribus ipsis do, lego. Exigere quod dimitto nullus præsumat, volo, statuo. Tibi fratri et consacerdoti dilectissimo Eufronio thecam ex argento de reliquiis sanctorum do, lego. Nam intel igo quam deferre solebam. Nam deauratam aliam, quæ in capsario meo cum duobus calicibus aureis, et cruce similiter aurea, quam Mabonius fecit, Ecclesie meæ do, lego. Simul et omnes libros meos, præter Evangeliorum librum, quem scripsit Hilarius quondam Pictaviensis sacerdos a quem tibi Eufronio fratri et consacerdoti dilectissimo cum præfata theca do, lego, volo, statuo. Memor esto mei, amen.

Ecclesie sancti Dionysii de Ambaciaco b calicem argenteum, et crucem similiter argenteam, in cuius manubrio est reliquia de eodem sancto Dionysio, do, lego.

Ecclesie de Proillio similiter calicem argenteum et urceus [Forsan, urceus] argenteos do, lego. Similiter et Amalario ibidem presbytero capsulam 1319 unam communem de serico, item peristromatum, et columbam argenteam ad repositorium, nisi maluerit Ecclesia mea illam qua utitur eidem Amalario transmittere, meam retinere: tibi Ecclesie meæ eligendum permitto, volo, statuo.

Sorori meæ Julię Perpetuæ crucem parvam auream ex emblasmate, in qua sunt de reliquiis Domini, do, lego. Quam tamen obnixè rogatam velim, ut si forte, jube te Domino, eam contingat migrare ante Dadolenam virginem, Ecclesie meæ ei possidendam relinquat. Te etiam rogo, soror Dadolena, ut moriens eam Ecclesie quæ liberit addicas, ne veniat ad indignos. Quod si transeat Dadolena ante te, sit tibi liberum, charissima soror Fidia Julia Perpetua, prædictam crucem cui volueris Ecclesie relinquere, volo, statuo. Memor esto mei, dilectissima, amen.

Tibi Agiloni comiti ob egregia tua in Ecclesiam meam, et pauperes filios meos merita, et ut pergas eorum defensionem robuste suscipere sicut cœpisti, equum meum parabilem, et mulum quem elegeris do, lego. Memor esto mei, fili dilectissime, amen.

Ecclesie sancti Petri peristromata, quæ ei ad utendum in natali ejusdem sæpe concessi, omnino et absolute do, lego. Tibi fratri et consacerdoti charissimo, de quo Dominus providebit regeudæ post discessum meum Ecclesie, nunc meæ, tunc tuæ; aut potius nec meæ nec tuæ, sed Christi, do quidquid ad usum episcopalem de rebus meis volueris eligere in camera et sacratio vicino. Quod nolueris, hæredum meorum nominandum esto. Presbyterum de Malleo, eumque de Orbona ad gradus, unde merito dejecti sunt, nunquam restitue. Sportulam tamen habeant quandiu vixerint super parte redditum meorum de Preslato. Quod aspererit, cum parte illa quam utendam fruendam illis concessi, postquam obierint, et tibi utendum fruendum relinquo, post discessum tuum

a Vidimus nuper in bibliotheca cathedralis ecclesie Turonensis codicem literis Saxonice ante annos mille scriptum, quem occasione, ut conjicere licet, hujus l ei aiunt manu sancti Hilarii exaratum fuisse. At tantæ antiquitatis non esse præter characteris formam probat inscriptio codici præfixa, quæ eod eis tempus videtur designare. In ea quippe laudatur sancti Innocentii ex Thebaeorum legione martyris inventio, quæ, ut ex Surio ad diem 22 Septembris patet, contigit tempore Protasii Octodurensis seu Sedunensis episcopi, qui concilio Cablonensi anno circiter 650 interfuit. Quin et in Codicis hinc scriptor nomen suum protulit. Sic habet prima inscriptio literis majusculis exarata: *Deus, innocentiæ verus amator, longe post passionem sacra-*

A Ecclesie meæ do, lego. At tu, frater et consacerdos charissime, presbyteros, diaconos, clericos, virgines, meos, tuos, ama, exemplo jura, benevolentia præveni. Fac ut sciant se tibi filios non servos: te illis patrem non dominatorem, rogo, volo, statuo.

At vos viscera mea, fratres dilectissimi, coronam meam, gaudium meum, domini mei, filii mei, pauperes Christi, egeni, mendici, ægri, viduæ, orphanæ. Vos, inquam, hæredes meos scribo, dico, statuo. His quæ supra det-artis, quidquid in bonis habeo, sive in agris, pascuis, pratis, nemoribus, vineis, mansis, hortis, aquis, molendiis; sive in auro, argento, et vestibus, cæterisque rebus de quibus me disposuisse non constabit, hæredes esse vos jubeo. Et ut omnia per discretionem administrantur, volo ut distrahantur quamprimum oïero, et fieri poterit, et in recuniam redigantur, ejus tres partes fiant. Hominibus egenis duæ distribuantur, ut placuerit Agrario presbytero et comiti Agiloni; tertia viduis et pauperibus feminis, uti 1320 placuerit virgini Dadolene, distribuatur, volo, rogo, statuo.

Testamentum hoc manu propria scriptum relexi et subscripsi ego PERPETUUS Kalend. Maias post consulatum Leonis minoris A. Illud tu, Delmati fili, apud te depositum serva, et cum alio simili meo pariter manu scriptum et subscriptum, quod apud Dadolenam deposui, Agiloni comiti coram fratribus meis presbyteris, diaconibus et clericis aperendum et legendum trades, in nomine Domini volo, rogo, statuo, firmum ratumque sit. Benedic, Domine; veni, Christe Jesu. Ego PERPETUUS in nomine tuo. Amen.

Epitaphium ejusdem.

Culmina sublimi tollunt quæ vertice cristas
Eximius meritis Perpetuus dederat
Domno Martino, ejus sub marmore pansant
Ossa, veneratur quæ pia plebs precibus.
Hæredem scripsit Christum, atque anrea multa
C Sacrando Domini vasa cruore dedit.
Transmisit cælo quæ pluviam cessit egenis,
Fecit et ante suas scandere divitias.
Clarus avis, atavisque potens, fuit atque senator,
Clarior at sua dum pauperibus tribuit.
Sed neque Martino soli tam grande sepulcrum
Construxit, tumulum fecit et esse suum.
Et licet ante pedes Martini contumuletur,
In cælo simili gaudet uterque loco.
Respice de superis super pec, bone pastor ovili,
Perpetuusque tuam perpetua patriam.

EPITAPHIUM SANCTI ABRAHÆ c.

(Ex Apoll. Sidonio, lib. vii, epist. 17.)

Abraham sanctis merito sociande patronis,
Quos tibi collegas dicere non trepidem.
Nam sic præcedunt, ut mox tamen ipse sequare,
Dat partem regni portio martyrii.
D Natus ad Euphratem, pro Christo ergastula passus,
Et quinquennali vincula laxa famo,

tissimæ legionis Innosensii, undas Rodani fluminis famulante, revelavit martyris Innosentii inclita membra. In fine autem: *Ego Holaindus, mihi Trinitas miseratur, amen. Precor vos omnes Christiani, ut pro me communionem Domini disprecemini peccator, etc.* Ex hoc autem Codice patet Protasium Sedunensem, Domitiam Genavensem et Gratium Augustanum, qui sancti Innocentii inventioni interfuisse memorantur, in vulgatis harum sedium catalogis extra suum ordinem locatos esse.

b Hodieque superest hæc ecclesia Ambaciensis (Amboise) sancto Dionysio sacra, cum parochiali titulo et prioratu, monasterio sancti Juliani Turonensis subjecta.

c Vide Greg. Vit. Patr. cap. 5, in fine. Ed.

Elapsus regi truculento Susidis oræ,
 Occiduum properas solus adusque solum.
 Sed confessorum virtutum signa sequuntur,
 Spiritibusque malis fers, fugitive, fugam.
 Quoque venis, lemorum se clamat celere turba,
 Dæmonas ire jubes exsul in exsilium.
 Expeteris cunctis, nec te capit ambitus ullus,
 Est tibi delatus plus onerosus honor.
 Romuleos refugis Byzantinosque fragores,
 Atque sagittifero mœnia fracta Tivo.
 Murus Alexandri te non tenet, Antiochique,
 Spernis Elisææ Byrs ca tecta domus.
 Rura paludicola temnis populosa Ravennæ,
 Et quæ lanigero^b de sue nomen habent.
 Angulus iste placet, pauperlinusque recessus,
 Et casa cui culmo culmina pressa forent.
 Edificas hic ipse Deo venerabile templum,
 Iuse Dei templum corpore facte prius.
1321 Finitii cursus isthic vitæque viæque,
 Sudori superest dupla corona tuo.
 Jam te circumstant paradisi millia sacri:
 Abraham jam te comperegrinus habet.
 Jam patriam ingrederis, sed de qua decedit Adam,
 Jam potes ad fontem fluminis^c ire tui.

EPISTOLA THEODERICI REGIS AD CLODOVEUM. GRATULATUR
 OB REPORTATAM IN ALEMANNOS VICTORIAM^d.

(Cassiod. l. II, epist. 41.)

Luduin regi Francorum Theodericus rex Italiæ.
 Gloriosa quidem vestræ virtutis affinitate gratulamur,
 quod gentem Francorum prisca etate residem, feliciter
 in nova prælia concitasti: et Alamannicos populos,
 causis fortioribus inclinatos, victrici dextera subdidisti.
 Sed quoniam semper in auctoribus perfidæ
 ressecabilis videtur excessus; quia et primariorum
 plectibilibus culpa omnium debet esse vindicta, motus
 vestros in lessas reliquas temperate: quia jure gratiæ
 metentur evadere, quos ad parentum vestrorum
 defensionem respicitis confugisse. Estote illis remissi,
 qui nostris finibus celantur exterriti. Memorabilis
 triumphus est Alamannum acerrimum sic expavisse,
 ut tibi eum cogas de vitæ munere supplicare. Sufficiat
 illum regem cum gentis suæ superbia cecidisse; sufficiat
 innumerabilem nationem partim ferro, partim ser-
 vito subjugatam. Nam si cum reliquis colligis,
 adhuc cunctos superasse non crederis. In talibus cau-
 sis accipe frequenter expertum: hila mihi feliciter
 bella provenerunt, quæ moderato fine peracta sunt.
 Is enim vincit assidue, qui novit omnia temperare,
 dum jucunda prosperitas illis potius blanditur qui au-
 steritate nimia non rigescunt. Cede itaque suaviter
 genio nostro quod tibi gentilitas communis remittere
 consuevit exemplo. Sic enim fit ut et meis petitioni-
 bus satisfacisse videamini, ne sitis solliciti ex illa
 parte quam ad nos cognoscitis pertinere. Quocirca
 salutantes gratiâ, honore et affectione, qua dignum
 est, illum et illum legatos nostros ad excellentiam
 vestram consueta charitate direximus, per quos et
 sospitatis vestræ indicium, et speratæ petitionis con-
 sequamur effectum. Quædam vero quæ ad nos pro
 vestris utilitatibus pervenerunt, per harum portitores
 verbo insinuanda commisimus; ut cautiore effecti
 optata possitis victoria constanter experi. Vestra si-
 quidem sacus nostra gloria est: et toties regnum Ita-
 liæ proficere judicamus, quoties de vobis læta cognos-
 cinus. Citharædem etiam, arte sua docuum, pander
 destinavimus expetitur, qui ore manibusque consona
 voce cantando, gloriam vestræ potestatis oblectet:
 quem ideo fore credimus gratum, quia ad vos eum
 judicatis magnopere dirigendum.

A EXCERPTA EX EPISTOLA AVITI VIENNENSIS EPISCOPI
 AD CLODOVEUM REGEM^e.

(Ex Sirmondo.)

1322 Vestræ sublimitatis acrimoniam quorumcun-
 que, etc. Siquidem et occiduis partibus in rege non novo
 novi jubaris lumen effulgit, ejus splendorem con-
 græ Redemptoris nostri nativitas inchoavit: ut con-
 sequenter eo die ad salutem regenerari ex unda vos
 pareat, quo natum redemptioni suæ cœli Dominum
 mundus accepit. Igitur qui celeber est natalis Domini,
 sit et vestri. Quo vos scilicet Christo, quo Christus
 ortus est mundo; in quo vos animam Deo, vitam præ-
 sentibus, famam posteris consecratis. Quid jam de
 ipsa gloriosissima regenerationis vestræ solemnitate
 dicatur? cujus ministeris etsi corporaliter non accessi,
 gaudiorum tamen communionem non desui. Quando ju-
 dem hoc quoque regionibus nostris divina pietas gra-
 tulationis adjecit, ut ante baptismum vestrum ad nos
 sublimissimæ humilitatis nuntius perveniret. Unde
 nos post hanc expectationem jam securus vestri sacra
 nox reperit. Conterebamus namque, nobiscumque
 tractabamus quale esset illud, cum adunatorum nu-
 merus pontificum, manus sancti ambitione servitii
 membra regia undis vitalibus confoveret, cum se Dei
 servis inflecteret timendum gentibus caput, cum sub
 casside crimes nu ritos salutaris galea sacre unctio-
 nis indueret, cum intermisso tegimine loricarum immacu-
 lati artus simili vestium candore fulgerent, etc. Qua-
 propter radiate perpetuum præsentibus diademate,
 absentibus majestate. Successus felicium triumpho-
 rum, quos per vos regio illa gerit, cuncta concele-
 brant. Tangit etiam nos felicitas. Quotiescumque illic
 pugnatis, vincimus. Inter hæc tamen catholicæ reli-
 gionis affectum servat in vobis cura miserendi, et in
 apice rerum omnium gubernacula continente non mi-
 nus emmet sanctitas quam potestas. Ex qua utique
 factum est ut dirigi ad vos servi vestri viri illustri
 Laurentii filium principali oraculo juberetis; quod
 apud dominum meum, suæ quidem gentis regem, sed
 militem vestrum, obtinuisse me suggero. Nihil quippe
 est in quo servire non potest. Commendat directum.
 Congaudi misso, invidi vos visuro. Cui minus com-
 putandum est ad utilitatem parenti proprio restitui,
 quam patri omnium presentari.

*Gratuatus est etiam hac occasione regi Chlodoveo
 Anastasius pontifex Romanus, ejus epistola edita est.
 Qui tunc quoque, ut quidem existimant viri eruditi, bea-
 tum Remigium suum in Francorum regno vicarium in-
 stituit, quamvis epistola e de re data, quam Hincmar-
 us revulit, Hornusdæ nomen præferat.*

EXCERPTA EX COLLATIONE EPISCOPORUM CORAM
 REGE GUNDEBALDO^f.

(Ex Spicil. t. V.)

Providente Domino Ecclesiæ suæ, et inspirante pro
 salute totius gentis cor domni **1323** Remigii, qui
 ubique altaria destruebat idolorum, et veram fidem
 potenter cum multitudine signorum amplificabat, factum
 est ut episcopi plures non contradicente rege
 congregarentur, si fieri posset, ut Ariani, qui reli-
 gionem Christianam scindebant, ad unitatem possent
 reverti. Quod ut melius fieret, videreturque id non
 consilio accedis e sed occasione, dominus Stephanus
 scripsit ad episcopos multos, et invitavit illos ad fe-
 stivitatem sancti Justi quæ instabat, in qua ob me-
 moriam miraculorum fiebat concursus purius populo-
 rum. Veni ræta. Atque de Yvonna Avitas, de Arriate
 Romus, de Valentia de M ju., et
 plures alii, omnes catholice professionis et laudabilis
 vite in Domino. Qui omnes ad salutationem regis
 cum domno Stephano ad Sarbiniacum, ubi tunc erat,

^a Id est, Persiæ.

^b Mediolanum.

^c Euphrates ex Eden paradiso fluit.

^d Vide sancti Gregorii Historiam Francorum lib.

II, cap. 30. Ed.

^e Vide ibid., cap. 31. Ed.

^f Vide ibid., cap. 34, col. 230, not. A. Ed.